

До відома читачів:**РЕЦЕНЗІЯ**

на рукопис монографії кандидата юридичних наук Семенюка О.Г.

**“Проблеми охорони державної таємниці:
кримінально-правові та кримінологічні аспекти”**

Проблема охорони державної таємниці вже багато років становить значний інтерес як для правової теорії, так і для практичної діяльності правоохоронних органів. Проте із початком військової агресії з боку Російської Федерації, яка створює безпрецедентно напружену оперативну обстановку як в Україні, так і навколо неї, потреба у впровадженні адекватної сучасним загрозам комплексної системи забезпечення охорони державної таємниці набула особливої актуальності. Тому не викликає сумніву, що кожна теоретична чи прикладна спроба удосконалення механізмів діяльності з охорони державної таємниці повинна визнаватися вкрай необхідною і бажаною.

Автор монографії цілком слушно зауважує, що забезпечення діяльності з охорони державної таємниці потребує перегляду багатьох усталених стереотипів щодо кримінально-правових та кримінологічних засад охорони державної таємниці, а також розробки таких стратегічних і тактичних напрямків державної політики у цій сфері, які б, з одного боку, підвищили ефективність захисту державних секретів, а з іншого – відповідали загальним потребам інформаційного суспільства в умовах побудови нової системи відносин між громадянином, суспільством і державою на основі цінностей свободи і демократії.

З метою вирішення цієї задачі у монографії на основі комплексного аналізу досліджено процес розвитку кримінального законодавства про відповідальність за злочини у сфері охорони державної таємниці; здійснено системно-правовий аналіз приписів Особливої частини чинного Кримінального кодексу України, де предметом злочину є державна таємниця, та розроблено пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства в частині охорони інформації з обмеженим доступом; визначено об’єктивну та суб’єктивну зумовленість протиправної поведінки у сфері охорони державної таємниці; встановлено мотивацію злочинів у сфері охорони державної таємниці та її детермінанти, за результатами чого розробити кримінологічний портрет особи, що вчиняє такі злочини; досліджено традиційні та нові загрози, які суттєво впливають на кримінологічну ситуацію у сфері охорони державної таємниці; сформульовано основні принципи, напрямки та шляхи вдосконалення системи охорони державної таємниці.

У своїй структурі монографія охоплює п’ять розділів, що забезпечує поступове і логічно-організоване з’ясування, характеристику, аналіз та вирішення конкретної наукової проблеми.

У першому розділі представлено теоретико-правовий аналіз сутності, поняття та соціальної цінності державної таємниці, досліджується еволюція наукових поглядів на забезпечення діяльності з охорони державної таємниці, обґрунтовується комплексний підхід як методологічна основа дослідження проблем забезпечення охорони державної таємниці. У цій частині монографії акцентується увага на тому, що аналіз проблем забезпечення охорони державної таємниці вимагає застосування цілого комплексу методів дослідження та складається з логічно послідовних етапів: від спостереження та

констатації зв'язку між соціальними процесами, явищами та вчиненими злочинами у сфері охорони державної таємниці до виявлення механізму цього зв'язку, а від нього – до прогнозування розвитку криміногенної ситуації та планування заходів забезпечення найбільш оптимального режиму функціонування системи охорони державних секретів, визначення шляхів її вдосконалення.

У другому розділі монографії проведено аналіз кримінально-правових норм у сфері охорони державної таємниці в історичному розрізі та з урахуванням сучасних особливостей кваліфікації правопорушень, що призводять до несанкціонованого витоку секретної інформації. Позитивно сприймається аргументована позиція автора, що конструювання диспозицій статей 111, 114, 328 (ч. 1), 329 (ч. 1), 422 (ч. 1 та ч. 2) КК України як формальних складів злочинів, відповідно до яких кримінальна відповідальність настає лише за створення достатніх умов для завдання шкоди територіальній цілісності та недоторканості України, її суверенітету, політичній та економічній незалежності, бойовій готовності Збройних Сил та інших військових формувань, життю, здоров'ю та гідності людини, майну або іншим цінностям у результаті потрапляння державної таємниці до сторонніх осіб або тимчасового виходу такої інформації з володіння особи, якій вона була довірена, суперечить загальному принципу криміналізації тільки суспільно небезпечних діянь (таких, що заподіюють або створюють реальну загрозу заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони). Тому ці злочини мають бути не з формальним, а з матеріальним складом, оскільки лише настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді визначеної та закріпленої законодавцем у диспозиції цих статей шкоди особі, суспільству чи державі можуть бути підставою криміналізації таких діянь.

Третій розділ присвячений проблемам детермінації злочинів у сфері охорони державної таємниці. Доводиться, що розгляд мотивації злочинної поведінки в якості її об'єктивно-суб'єктивної причини дозволяє не лише зрозуміти механізм злочинної поведінки та механізм формування особи злочинця, її зміст та структуру, а також зміст та структуру зовнішніх криміногенних чинників, віднайти стійкі закономірні зв'язки між тією чи іншою мотивацією, особливостями особи злочинця, безпосереднім віддаленими причинами злочинних проявів та певними сферами суспільних відносин. Це дає можливість розглядати особу злочинця як слідство та як причину, а отже, одночасно здійснювати комплекс запобіжних заходів щодо переорієнтації вже сформованої злочинної мотивації та попередження впливу криміногенних чинників, що на неї впливають. Системне дослідження мотивації злочинної поведінки в цілому та її конкретних різновидів, що мають стійкі закономірні зв'язки із зовнішніми та внутрішніми умовами, може служити надійною базою для більш точного прогнозування і попередження злочинної поведінки.

У четвертому розділі досліджується механізм кримінологічного забезпечення охорони державної таємниці та пропонуються шляхи його удосконалення. Заслугує на увагу пропозиція автора, що в основу забезпечення діяльності з охорони державної таємниці має бути покладено стратегію зменшення ризиків реалізації наявних та потенційних загроз несанкціонованому витоку інформації, у т.ч. внаслідок злочинних проявів у цій сфері. Така стратегія реалізується шляхом впровадження заходів безпеки, тобто заходів примусового обмеження поведінки фізичних та діяльності юридичних осіб, які застосовують при наявності зазначених у законі підстав і мають на меті запобігання шкідливому впливу певного джерела небезпеки або охорону об'єкта захисту від шкідливого впливу джерел небезпеки.

Цікавим є останній розділ роботи, у якому представлено авторське бачення перспектив та шляхів вдосконалення системи охорони державної таємниці. Зокрема, позитивно сприймаються пропозиції щодо напрямків реформування нормативно-правової системи охорони державної таємниці, порядку засекречування інформації, необхідності зміни пріоритетів держави у правовідносинах із суб'єктами інформаційних відносин шляхом переорієнтації свого ставлення до них як до споживачів адміністративних послуг, вдосконалення системи заходів перевірки благонадійності громадян, які потребують доступу до секретної інформації.

Робота О.Г. Семенюка характеризується необхідними для такого роду монографічних досліджень компонентами, як глибоке опрацювання та критичний аналіз існуючих наукових доробків з відповідної проблематики, органічне поєднання різних методів пізнання, звернення до досягнень інших галузей права та даних суспільних наук, детальне обґрунтування власних висновків, пропозицій та рекомендацій, що в комплексі представляють авторську концепцію забезпечення діяльності з охорони державної таємниці.

Наукова полеміка, що веде автор на сторінках монографії, здійснюється коректно, з дотриманням правил етики наукової дискусії. Основні проблемні питання розкриті на належному науковому рівні. Водночас, доцільно було б ґрунтовніше зупинитися на питаннях управління діяльності з охорони державної таємниці, оскільки підняття на новий якісний рівень управлінської складової цієї діяльності дозволить оперативніше реагувати на непередбачувані події, запобігти небажаним наслідкам, а можливо, й уникнути можливої шкоди особі, суспільству та державі, якої законодавець намагається запобігти шляхом засекречування окремих відомостей.

Матеріал викладено юридично грамотно, логічно, послідовно, зрозуміло і доступно. Сформульовані наукові положення, оцінки, висновки, пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування достатньо аргументовані та заслуговують на сприйняття. Не зважаючи на спірність окремих положень, автору вдалося сформулювати власне бачення сутності, особливостей та змісту кримінально-правових та кримінологічних засад забезпечення діяльності з охорони державної таємниці. В монографії запропоновано розуміння ряду ключових для кримінально-правової та кримінологічної теорії понять: “державна таємниця”, “предмет злочину”, “чужа таємниця”, “суб'єкт злочинів у сфері охорони державної таємниці”, “джерела небезпеки”, “паспорт безпеки режимно-секретної діяльності” та ряд інших, які можуть стати новою відправною точкою для подальших наукових досліджень.

Відзначаючи актуальність проведеного О.Г. Семенюком дослідження, наукову новизну, високий теоретичний рівень, а також практичне значення його результатів, слід зазначити, що це монографічне дослідження посяде належне місце у кримінально-правовій і кримінологічній науці та викличе інтерес як у науковців, так і практиків.

Рецензент

доктор юридичних наук, с.н.с.,
декан факультету морського права та менеджменту
Національного університету “Одеська морська академія”

Н.А. Савінова